

Struktura społeczna

Tomasz A. Winiarczyk

Struktura społeczna

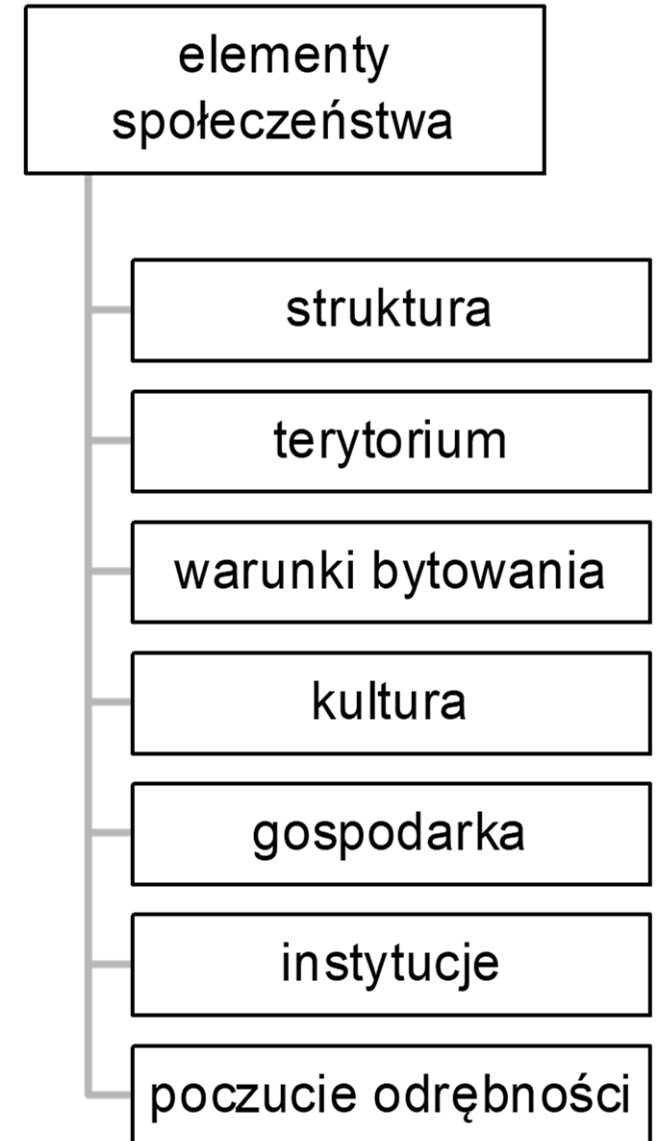
- pojęcie struktury
- społeczeństwo
- struktura społeczna
- klasa a warstwa społeczna
- koncepcje struktury społecznej
- schematy struktury społecznej
- elementy struktury społecznej
- struktury w grupach społecznych
- stratyfikacja społeczna
- ruchliwość społeczna a ruch społeczny
- rodzaje ruchliwości społecznej

STRUKTURA

- układ i wzajemne relacje elementów stanowiących całość;
- budowa, ustrój;
- całość zbudowana w pewien sposób z poszczególnych określonych elementów;
- zespół

społeczeństwo

- zorganizowana zbiorowość, którą charakteryzuje:
 - stosunkowo wysoki stopień złożoności,
 - poczucie odrębności od innych zbiorowości tego rodzaju
 - względna intensywność wzajemnych oddziaływań między jego członkami, połączonymi m.in. podobieństwem warunków życia, podziałem pracy, normami postępowania

struktura społeczna

- układ występujących w społeczeństwie klas, warstw, grup i innych zbiorowości społecznych oraz układ związków i zależności między nimi
 - mikrostruktura – układ pozycji i ról społecznych poszczególnych jednostek w ramach grup społecznych
 - mezostruktura – np. zależności dot. grup wtórnych czy społeczności lokalnych
 - makrostruktura – układ klas i warstw społecznych dużych społeczności terytorialnych

klasa społeczna

- wielka zbiorowość ludzka, wyodrębniona z uwagi na istotne cechy wspólne jej członkom, wyznaczane głównie przez wysokość dochodów (klasy różnią się pozycją ekonomiczną)

klasy społeczne

- W klasycznym ujęciu **klasy społeczne** dzielą się na **wyższą (dominującą), średnią i niższą**.
- W obecnych społeczeństwach wyróżnia się różne klasy i podklasy.

klasy społeczne w Polsce według za artykułem E. Bendyka:

Polska klasowa z Polityki 24 kwietnia 2013 r.

1. Elita

Ludzie z trójkątą władza-prestiż-pieniądze, najzamożniejsi biznesmeni, najwyższa kadra zarządzająca, np. prezesi największych banków, szefowie wielkich korporacji, najbardziej wpływowi i zamożni politycy, artyści i uczeni; inne kryteria: dom lub mieszkanie za granicą, kształcenie dzieci na prestiżowych zagranicznych uczelniach, znajomości wśród wpływowych, najbardziej znaczących osób w państwie, praktyczny brak ograniczeń materialnych

2. Wyższa klasa średnia

Osoby lokujące się wysoko pod względem prestiżu, często także posiadanej władzy, ale niżej od elity pod względem materialnym, z towarzyskim dostępem do elity, ludzie wolnych zawodów, prawnicy, lekarze z prywatną praktyką, architekci, ludzie mediów, wykładowcy uniwersyteccy, średni biznes, wyższa kadra administracyjna, menedżerowie wyższego szczebla, głównie z dużych miast

3. Specjaliści

Profesjoniści w swoich dziedzinach, najczęściej po wyższych szkołach zawodowych, z dużymi, wyspecjalizowanymi kompetencjami, o zróżnicowanych, ale stosunkowo sporych dochodach, technicy, także menedżerowie średniego i niższego szczebla

4. Klasa urzędnicza

Urzednicy, funkcjonariusze państwowi, m.in. służby policyjne, porządkowe i ratownicze, żołnierze zawodowi, kierownicy niższego szczebla, pracownicy samorządowi, sfera budżetowa (edukacja, zdrowie, administracja), pracownicy biurowi, także w sektorze prywatnym, o relatywnie niższych dochodach niż specjaliści

5. Pracownicy handlu i usług

Duża, rozwijająca się klasa społeczna, rekrutująca się często z klasy robotników, ale także z młodego pokolenia, np. pracownicy supermarketów, agencji pośrednictwa, call center, agenci handlowi, ekspedienci, ale także właściciele sklepów i punktów usługowych, tzw. small biznes, itp.

6. Robotnicy wykwalifikowani

Osoby po szkołach zawodowych, wykonujące fizyczną pracę, ale wymagającą kompetencji, mający stałą pracę

7. Rolnicy

Właściciele indywidualnych, niskoprodukcyjnych, przekazywanych pokoleniowo gospodarstw rolnych, ze zróżnicowanymi, niestałymi dochodami, poza tą grupą są właściciele wielkich gospodarstw farmerskich

8. Robotnicy niewykwalifikowani

Osoby słabo wykształcone, wykonujące najprostsze, najmniej płatne zajęcia, często zmieniające pracę, pozostające na czasowym bezrobociu, podejmujące prace dorywcze, sezonowe na wsi i w mieście (m.in. budownictwo, -remonty, rozładunki)

9. Podklasa (z ang. *underclass*)

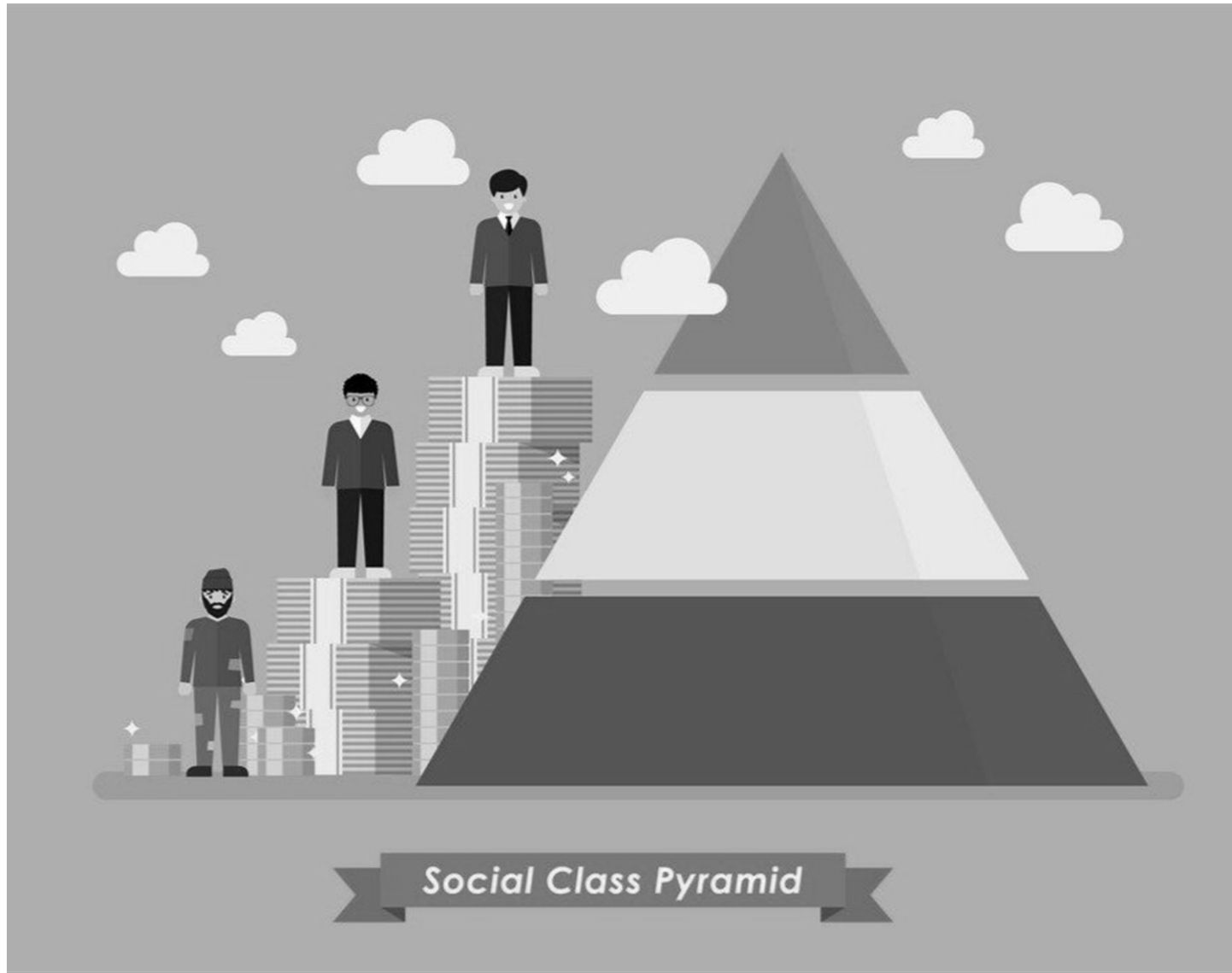
Osoby trwale bezrobotne, bez wykształcenia, pozostające na zasiłkach, nieuczestniczące w żadnej formie w życiu publicznym, często poza systemem społecznym, niemieszczące się w żadnej z powyższych klas

warstwa społeczna

(pojęcie różnoznaczne)

- podklasa społeczna
 - (*np. wielka, średnia, mała burżuazja*);
- kategoria społeczno-zawodowa
 - (*np. inteligencja*);
- grupa ludzi żyjących w podobnych warunkach, tworzących wspólnotę obyczajów i stylu życia
 - (*np. chłopci, młodzież, emeryci*)

Koncepcje struktury społecznej

funkcjonalno-strukturalna

(August Comte, Herbert Spencer)

- społeczeństwo to całość składająca się z uzależnionych od siebie elementów (grup społeczno-zawodowych), co umożliwia sprawne jego funkcjonowanie
- założeniem jest społeczny podział pracy
- akcentowana jest integracyjność, czyli ład społeczny i harmonia

konfliktowa

(Thomas Hobbes, Karol Marks)

- nadwyżka produkcji prowadzi do nierówności społecznych, czyli do powstania przeciwstawnych klas: posiadaczy i wytwórców
- posiadacze środków produkcji wyzyskują biednych pracujących, co prowadzi do walki klasowej

interakcyjna

(Herbert Blumer)

- niewłaściwe jest opisywanie społeczeństwa jako struktury
- społeczeństwo należy postrzegać jako układ interakcji między poszczególnymi jednostkami
- ludzie wchodząc w interakcje wytwarzają relacje, które nazywamy strukturą (jest to zatem proces)

strukturalistyczna

(Levi-Strauss)

- struktury to tylko modele przydatne w analizie mechanizmów zachodzących w społeczeństwach
- w rzeczywistości struktury nie istnieją

Schematy struktury społecznej

funkcjonalny

- struktura społeczna uznawana jest za system stosunków i wzajemnych zależności wynikających z podziału funkcji i wymiany usług
- zintegrowany system utrzymywany w harmonii dzięki stale trwającym procesom
- jednostka w różny sposób przystosowuje się do życia w społeczeństwie

dychotomiczny

- struktura postrzegana jest jako podział biegunowy na klasy o przeciwstawnych celach
(uprzywilejowani-upośledzeni, pracujący-niepracujący, posiadający-nieposiadający itp.),
- cele te są antagonistyczne
(jak w konfliktowej teorii społeczeństwa)

ANTAGONIZM

1. «wzajemna niechęć lub wrogość, wynikające ze sprzeczności interesów lub różnicy poglądów»
2. «przeciwstawność działania dwóch elementów lub układów w organizmie»

gradacyjny

- struktura widziana jest jako system stosunków porządkujących, opartych na zasadach klasyfikacyjnych
- społeczeństwo dzieli się na hierarchicznie ułożone warstwy ze względu na stopień posiadania przez nie cechy
- społeczeństwo stanowi całość złożoną z zależnych od siebie części, przy czym podlega ono ciągłej restrukturyzacji

Elementy struktury społecznej

Elementy struktury społecznej

- struktura **demograficzna** – wyróżnianie ludzi ze względu na wiek, płeć
- struktura **klasowa** – wyróżnianie ludzi ze względu na różnice społeczno-ekonomiczne
 - ujęcie *ekonomiczne*: Claude Saint-Simon, Karol Marks, Max Weber (klasy to wytwory stosunków gospodarczych)
 - ujęcie *funkcjonalne*: Kingsley Davis, Wilbert E. Moore (klasy to efekt zależności funkcjonalnych)
- struktura **warstwowa** – wyróżnianie ludzi ze względu na pozycję społeczną, posiadany majątek, poziom kultury czy styl życia
- struktura **zawodowa** – wyróżnianie ludzi ze względu na wykonywaną profesję; wiąże się z tym prestiż zawodowy

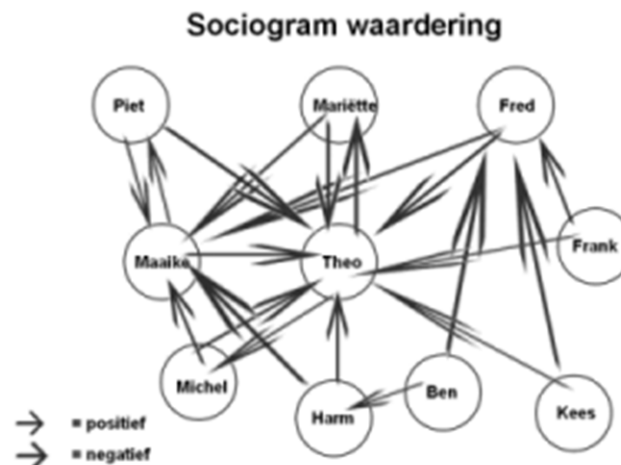
struktury w grupach społecznych

- struktura władzy – więź łącząca osoby zajmujące określone pozycje w grupie; osoby o wyższym statusie wywierają wpływ na jednostki pozostałe i kontrolują tak ich zachowania

struktury w grupach społecznych

- struktura atrakcyjności interpersonalnej (socjometryczna) – układ oparty na lubieniu, akceptowaniu, sympatii, cenienu;
 - w ramach tej struktury uwidacznia się popularność poszczególnych osób w różnych aspektach i odpychanie innych (outsiderów)

struktury w grupach społecznych

- struktura komunikowania – pozycja danej osoby daje jej dostęp do określonej ilości informacji i liczby kanałów informacyjnych

struktury w grupach społecznych

- struktura awansu – pozycje członków grupy wyznaczają możliwości objęcia wyższych pozycji w grupie;
 - pokazuje, że bycie na takim samym stanowisku nie daje takich samych szans, bo liczą się jeszcze inne cechy (np. zjawisko „szklanego sufitu” wobec kobiet)

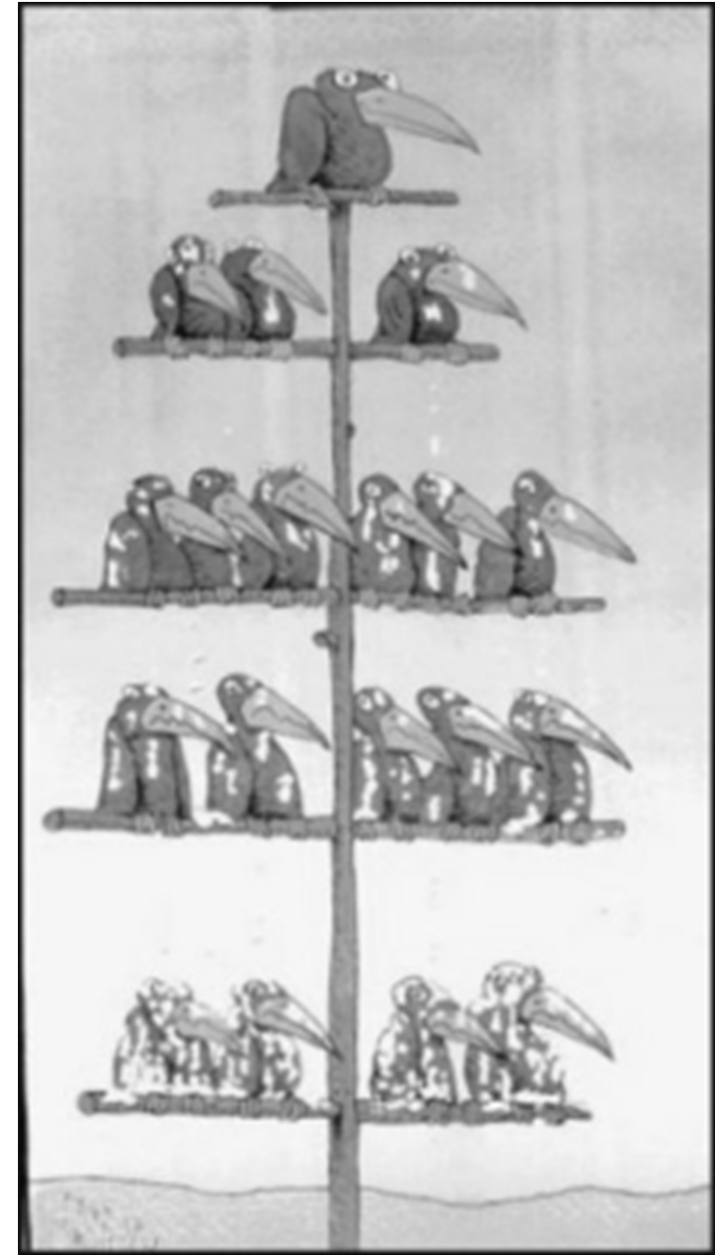
Ruchliwość społeczna

Tomasz A. Winiarczyk

stratyfikacja społeczna

- uwarstwienie społeczne, układ nierówności społecznych opartych na hierarchii grup, klas lub warstw społecznych

ruchliwość a ruch

- **ruchliwość społeczna** – dotyczy jednostki, jest to awans lub degradacja społeczna (wykształcenie, charakter — pracowitość, upór)
- **ruch społeczny** – dotyczy zjawisk masowych, ma na celu reorganizację społeczeństwa lub jego zupełną odmianę (utopijne ideologie, rewolucje)

przyczyny ruchliwości społecznej

- cechy osobnicze (np. talent, pracowitość, urok osobisty, kontaktowość)
- inwestycje rodzicielskie (np. dodatkowe wykształcenie, umiejętności, właściwa socjalizacja)
- możliwości jakie daje społeczeństwo (otwartość społeczeństwa, mechanizmy wsparcia , pomoc społeczna)
- zmiany na rynku pracy (rozwój gospodarki, zmiany strukturalne w gospodarce, katastrofy – np. wojna i ubytek ludności)

ruchliwość społeczna a typy społeczeństw

OTWARTE

- łatwość ruchliwości, która zależy od dyspozycji jednostek (wiedzy, zaradności, umiejętności, osiągnięć)

ZAMKNIĘTE

- ruchliwość nie istnieje albo jest dość ograniczona; wpływają na nią silnie normy prawne, religijne, tradycja

Kryteria podziału i typy ruchliwości społecznej

przestrzeń społeczna	pozioma (horyzontalna)	terytorialna (wieś—miasto)
		zawodowa (robotnik—pracownik umysłowy)
	 pionowa (wertykalna)	awans (z klasy niższej do wyższej)
		degradacja (z klasy wyższej do niższej)
skala	wewnątrzpokoleniowa (w obrębie tego samego pokolenia)	
	międzypokoleniowa (między następującymi po sobie pokoleniami)	
podmiot	indywidualna (przemieszcza się jednostka w strukturze)	
	zbiorowa (przemieszczają się grupy, klasy, warstwy)	

ruchliwość pionowa

- Ruchliwość społeczna to obszar, w którym ujawniają się ostro stereotypy, przesady, dyskryminacje.
- Pojawia się **pułap stratyfikacyjny** – granica awansu dla pewnych grup czy kategorii, segregacja zawodowa (np. kobiet), reglamentacja edukacji.
- Odsuwanie od możliwości awansu prowadzi do tworzenia alternatywnych kanałów kariery – np. przez sport, sztukę lub przestępczość.

utrudnienia w awansie społecznym

szklany sufit

- niewidzialne przeszkody, które oddzielają kobiety od najwyższych szczebli kariery

lepka podłoga

- trwałe przypisanie zawodów zdominowanych przez kobiety do najniższego poziomu dochodów

dotyczy kobiet, ale także mniejszości narodowych, etnicznych, seksualnych, wyznaniowych lub również sprawnościowych

brak stabilności społecznej

- dziś pozycja społeczna nie jest dana z dziada pradziada, jak bywało niegdyś
- można dziś względnie łatwo awansować, ale łatwo też utracić miejsce w drabinie społecznej

ruchliwość pozioma

■ migracja

wewnętrzna:

zmiany miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, w tym: - w przypadku gmin miejsko-wiejskich, - zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy, - z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie.

■ emigracja

- polityczna
- ekonomiczna

migracja zewnętrzna

- **emigracja** – wyjazd z jakiegoś miejsca, np. kraju
- **imigracja** – przyjazd do jakiegoś miejsca, np. kraju
- **reemigracja** – powrót z emigracji
- **uchodźstwo** – ucieczka przez osoby zagrożone prześladowaniami
- **ewakuacja** – zorganizowana przez państwo w celu uniknięcia spodziewanego zagrożenia
- **ekspatriacja** – wydalenie kogoś poza granice ojczyzny; dobrowolne opuszczenie kraju
- **przesiedlenie** (*transfer*) – przesiedlenie obywateli danego państwa w ramach jego granicy
- **deportacja** – przymusowe przesiedlenie danej osoby lub grupy osób na peryferie danego państwa lub poza jego granice
- **impatriacja** – powrót do ojczyzny potomków obywateli państwa urodzonych za granicą
- **repatriacja** – powrót obywateli z obcego terytorium zorganizowany przez ich państwo (zwykle przymuszonych wcześniej do jego opuszczenia)

migracja łańcuchowa

- migranci z danego państwa, regionu czy miejscowości mają tendencję do skupiania się w tych samych miejscach w krajach docelowych migracji
- wynika to z dostępu do informacji wśród migrantów oraz potrzeby zapewnienia sobie poczucia bezpieczeństwa poprzez życie w jednej wspólnocie

ruchliwość

strukturalna

- wynikająca ze zmiany składu społeczno-zawodowego kolejnych pokoleń

cyrkulacyjna (wymienna; względna)

- nie wynikająca ze zmiany składu społeczno-zawodowego kolejnych pokoleń
- utożsamiana z otwartością barier społecznych

czynniki wpływające na ruchliwość społeczną

indywidualne

- wykształcenie
- zawód
- płeć
- klasa społeczna
- rasa i pochodzenie etniczne
- wygląd, umiejętności interpersonalne, zdrowie, inteligencja

strukturalne

- koniunktura gospodarcza
- postęp technologiczny
- zjawiska społeczne np. dyskryminacja

Dziękuję

- w prezentacji wykorzystano materiały z encyklopedii internetowej WIKIPEDIA oraz
- podręczniki do wiedzy o społeczeństwie wyd. Operon i Nowa Era
- <https://forsal.pl/artykuly/1050597,ile-jest-w-polsce-klas-spoecznych-czy-istnieja-nadal-klasy-spoeczne.html>
- Polska klasowa, *Edwin Bendyk, (współpr.) Cezary Kowanda, Joanna Solska, Ewa Wilk* [w:] Polityka 24 kwietnia 2013